

УДК : 341.1/8

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВРЕГУЛЮВАННІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ

Лікарчук Дар'я Сергіївна

кандидат політичних наук,

*Київський національний університет культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

ORCID: 0000-0003-1603-7601

likarchukd@gmail.com

Надіслано:

13.02.2020

Рецензовано:

03.03.2020

Прийнято:

15.03.2020

Сучасна дипломатія багато в чому буде залежати від того, яким шляхом здійснюватиметься становлення нового світового порядку. Висуваються різні варіанти політичної структури світу: від однополярного / багатополярного світу до світового уряду. На міжнародній арені буде зростати роль недержавних акторів, разом із тим продовжиться процес розмивання національного суверенітету. У зв'язку з цим дипломатію чекають серйозні випробування на міцність, їй доведеться пристосовуватися до сучасних умов, а також виконувати сполучну функцію між державними і недержавними учасниками міжнародних відносин. Інформаційні потоки стають важелями управління, а саме: суспільно-економічними, соціально-політичними, міжнародними процесами. Нині можна говорити «про становлення глобальної інформаційної індустрії, яка переживає період технологічної конвергенції, організаційних поєднань, законодавчої лібералізації, про роль знань, інформації в економічному розвитку, появі нових форм «електронної» демократії, про структурні зрушення в зайнятості». Роль міжнародних організацій у міжнародних відносинах зазнала якісних змін. Із допоміжних інструментів для вирішення окремих проблем взаємодії суверенних держав вони перетворилися на сегмент міжнародного життя. Міжнародним організаціям належить винятково важлива роль у вирішенні конфліктів. Дедалі більше місця в їх діяльності займає запобігання виникненню конфліктних ситуацій. Механізм вирішення конфліктів організаціями носить переважно політичний характер, але при цьому він, зрозуміло, спирається на міжнародне право.

Ключові слова: конфлікти; міжнародні організації; ООН; міжнародні конфлікти; зовнішньополітичні конфлікти.

Likarchuk Daria, Ph.D. in Political Sciences, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

The Role of International Organisations in the Settlement of Foreign Policy Conflict

Contemporary diplomacy will largely depend on the path to the creation of a new world order. There are different options for the political structure of the world: from the unipolar / multipolar world to the world government. The role of non-state actors will increase in the international arena, while the process of eroding national sovereignty will continue. In this regard, diplomacy faces serious tests of strength, it will have to adapt to current conditions, as well as perform a joint function between state and non-state actors in international relations. Information flows become the levers of governance, namely, socio-economic, socio-political, international processes. Today we can speak of “the emergence of a global information industry that is undergoing a period of technological convergence, organisational combinations, legislative liberalisation, and the role of knowledge, information in economic development, the emergence of new forms of the “electronic” democracy, structural changes in employment”. The role of international organisations in international relations has undergone qualitative changes. They have become auxiliary tools for solving particular problems of interaction of sovereign states into a segment of international life. International organisations play an extremely important role in conflict resolution. Conflict prevention is becoming increasingly important in their activities. The mechanism for resolving conflicts by organisations is predominantly political in nature, but it is based on international law.

Key words: conflict; international organisations; the UN; international conflicts; foreign policy conflicts.

Ликарчук Дарья Сергеевна, кандидат политических наук, Киевский национальный университет культуры и искусств, г. Киев, Украина

Роль международных организаций в урегулировании внешнеполитических конфликтов

Современная дипломатия во многом будет зависеть от того, каким путем будет осуществляться становления нового мирового порядка. Выдвигаются различные варианты политической структуры мира от однополярного / многополярного мира к мировому правительству. На международной арене будет возрастать роль негосударственных акторов, вместе с тем продолжится процесс размывания национального суверенитета. В связи с этим дипломатию ждут серьезные испытания на прочность, ей придется приспособливаться к современным условиям, а также выполнять связующую функцию между государственными и негосударственными участниками международных отношений. Информационные потоки

становлять рычагами управління, а именно: общественно-економічними, соціально-політичними, міжнародними процесами. Сейчас можно говорить «о становлении глобальной информационной индустрии, переживающей период технологической конвергенции, организационных сочетаний, законодательной либерализации, о роли знаний, информации в экономическом развитии, появлении новых форм» электронной «демократии, о структурных сдвигах в занятости». Роль міжнародних організацій в міжнародних відносинах претерпела якісні зміни. Из вспомогательных инструментов для решения отдельных проблем взаимодействия суверенных государств они превратились в сегмент міжнародної життя. Міжнародним організаціям належить виключно важливу роль в розв'язанні конфліктів. Все більше місце в їх діяльності займає запобігання виникненню конфліктних ситуацій. Механізм розв'язання конфліктів організаціями носить переважно політичний характер, але при цьому він, зрозуміло, ґрунтується на міжнародному праві.

Ключевые слова: конфлікти; міжнародні організації; ООН; міжнародні конфлікти; внешнеполітичні конфлікти.

Вступ

Безперервні війни, революції, конфлікти, соціальні й економічні потрясіння становлять паралель перманентного процесу, пошуку можливостей перервати дану тенденцію – знайти механізм вилучення з життя людей найгостріших форм соціально-політичної конфронтації. Незважаючи на безуспішність спроб домогтися максимального успіху на шляху до цієї мети, аналіз практики миротворчої діяльності ХХІ ст. дозволяє виявити формування й функціонування у сфері міждержавних відносин різних організацій, що спрямовують свої зусилля на попередження, врегулювання зовнішньополітичних конфліктів.

Нині, коли збройні конфлікти або терористичні акти поставили сучасну цивілізацію на грань світової війни, ще більш актуальним стає завдання пошуку та вдосконалення системи безпеки, як для приборкання агресора, боротьби з міжнародним тероризмом, так і для вирішення регіональних конфліктів. Спроби створити загальну систему безпеки робилися світовою спільнотою неодноразово, проте ефективність міжнародних організацій й угод не змогла перешкодити новим катаклізмам.

До недавнього часу міжнародні організації найчастіше розглядалися як інструмент дипломатії. Однак діяльність міжнародних організацій набагато ширше дипломатичних рамок, і вона все більше виходить за межі традиційної інформаційно-координаційної компетенції, набуває власних оперативних

функцій, охоплюючи все нові сфери, що представляють інтерес для багатьох, а найчастіше – для більшості держав та людства в цілому. На них покладаються правотворчі, правозастосовні та правоохоронні функції, включаючи слідчі, арбітражні, судові, контрольні, з підтримання міжнародного миру та безпеки і навіть у деяких випадках з тимчасового управління територією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблеми міжнародних конфліктів та криз посідають центральне місце в зарубіжних та вітчизняних політичних дослідженнях. У зв'язку з цим слід виділити, перш за все, наукові роботи таких американських та європейських вчених як: Д. Андерхилл, Б. Бейтс, М. Блейк, Т. Ван Дейк, Р. Інглехарт, Дж. Карран, Р. Куусісто, Дж. Лакофф, А. МакРобб, П. Норріс, А. Пенкейк, Дж. Томпсон, А. Туроу, Дж. Хартлі.

Розумінню ряду принципів концепцій, пов'язаних з розв'язанням конфліктів за допомогою міжнародних організацій сприяють праці вітчизняних науковців, серед яких хотілося б виділити роботи: В. Бекешкінці, А. Кіссе, В. Небоженка, Е. Степанова, Є. Ходаківського.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

У світлі вищесказаного, наше дослідження орієнтоване на встановлення значимості та ролі міжнародних організацій у врегулюванні зовнішньополітичних конфліктів, виокремлення нових механізмів врегулювання зовнішньополітичних конфліктів за допомогою міжнародних організацій.

Формулювання мети і завдань статті

Виявити вплив когнітивних і дискурсивних факторів на роль міжнародних організацій у врегулюванні зовнішньополітичних конфліктів. Встановити інформаційний аспект діяльності міжнародних утворень в умовах зовнішньополітичного конфлікту і аналіз ефективних засобів впливу на його мінімізацію або дозвіл.

Виклад основного матеріалу дослідження

Найважливішою тенденцією сучасного світу є глобалізація інформаційного простору, що розвиває інформаційні системи. Постіндустріальне суспільство, свого часу описане відомим американським політологом Д. Беллом, є суспільством нової ери в людській цивілізації – ери інформації.

Інформаційні потоки стають важелями управління суспільно-економічними, соціально-політичними, міжнародними процесами. Нині можна говорити, «про становлення глобальної інформаційної індустрії, яка переживає період технологічної конвергенції, організаційних поєднань, законодавчої лібералізації, про роль знань, інформації в економічному розвитку, появі нових

форм «електронної» демократії, про структурні зрушення в зайнятості» (Likarchuk, 2014, p. 39).

Разом із процесом глобалізації з'являються і нові тенденції, що здійснюють негативний вплив на розвиток міжнародних відносин:

1. Загроза повного підпорядкування світу транснаціональним корпораціям.

2. Поглиблення розриву між найбагатшими й найбіднішими країнами і соціальними групами.

3. Глобалізація тероризму, витіснення та вимирання національних культур, мови (Simons, 2016, p. 10).

Звернення до дослідження ролі та місця інформаційної діяльності міжнародних організацій у врегулюванні зовнішньополітичних конфліктів зумовлюються рядом факторів.

По-перше, однією зі специфічних рис міжнародних відносин є відсутність єдиного владного центру й наявність безлічі рівноправних і суверенних центрів прийняття політичних рішень. Тому важко переоцінити можливість вироблення міжнародними організаціями загальних думок та підходів у спірних і неоднозначних ситуаціях зовнішньополітичних конфліктів. Історія останніх десятиліть свідчить про значне поширення практики звернення конфліктуючих сторін до арбітражу міжнародних організацій (Boyd-Barrett, 2017, p. 1017).

По-друге, незважаючи на гостре політичне, ідеологічне, військове протистояння суспільно-політичних систем в епоху «біполярності» дві наддержави, з одного боку, стояли за протиборчими групами, підтримуючи їх прагнення в досягненні інтересів й, переслідуючи свої цілі, але, з іншого боку, США і СРСР виступали арбітрами та регуляторами, що не дозволяють вийти конфлікту за «розумні» межі. І, загалом, абсолютна більшість конфліктів самого різного ступеня інтенсивності знаходилися в полі зору «військово-політичного тандему» (Boyd-Barrett, 2017, p. 1018).

Роль міжнародних організацій при цьому зводилася до констатації підсумків протистояння, що базуються на домовленості сторін. Стрімка динаміка полюсності міжнародних відносин, дилема «монополярності», або «багатополярності» актуалізують проблему вибору місця та ролі міжнародних організацій у цьому процесі. У першому випадку – повна підпорядкованість волі єдиної наддержави й дублювання рішень, прийнятих у США, в другому – цілком можливе протиріччя між надіями, що покладаються на ці організації та їх можливостями.

По-третє, досить полемічними питаннями є ролі міжнародних організацій у виникненні та вирішенні сучасних конфліктів. Доводиться

констатувати той факт, що їх вплив на динаміку протиріч не завжди буває позитивним (Boyd-Barrett, 2017, p. 1018).

Більш того, втручання недержавних утворень нерідко є причиною погіршення ситуації в зоні того або ін. зовнішньополітичного конфлікту. Зокрема, міжнародні політичні інститути в деяких випадках були навіть причинами таких протиріч. Тому дуже важливою є об'єктивна оцінка ролі та можливостей міжнародних організацій у цих процесах.

По-четверте, актуалізація проблеми врегулювання зовнішньополітичних конфліктів за допомогою міжнародних організацій тісно пов'язана з розширенням останнім часом конфліктів підвищеної соціальної небезпеки, таких, наприклад, як міжнародний тероризм. Саме інформаційна складова протидії даному виду конфліктів має безпосередню прагматичну спрямованість (Boyd-Barrett, 2017, p. 1019).

По-п'яте, не дивлячись на те, що небезпека застосування у XXI ст. ядерної зброї дещо змінила догмат сили, на нашу думку, у практиці міждержавних конфліктів, як і раніше, домінує ідеалізація військово-силових засобів. Діяльність міжнародних організацій для розв'язання зовнішньополітичних конфліктів з опорою на інформаційну складову ставиться під сумнів, чи апіорі визначається неефективною. Хоча доводиться констатувати той факт, що вплив мас-медіа на динаміку вирішення протиріч не завжди буває позитивним. Більш того, інтенсивний прояв такого різновиду конфлікту як тероризм, у його міжнародній формі, безпосередньо пов'язаний з використанням засобів масової інформації, а, по суті, без мас-медійного фактора неможливий (Boyd-Barrett, 2017, p. 1019). Але навіть негативний досвід врегулювання конфліктів з використанням комунікаційних технологій не може бути проігноровано в наукових дослідженнях.

Статус організації в реальному світі визначається її статусом в інформаційному просторі. Діяльність міжнародних організацій охоплює все нові сфери міждержавного співробітництва, залучаючи до нього більшу кількість держав.

Слід зазначити, що під неурядовими організаціями розуміються національні, засновані окремо від урядів, що діють незалежно на основі установчих документів (Surma, 2016, p.308).

У міру зростання впливу регіональних, глобальних, континентальних політичних утворень, а також військово-політичних та релігійно-політичних альянсів на міжнародні відносини увага засобів масової інформації фокусується на діяльності міжнародних організацій. НАТО, ООН, ЄС та ін. організації усвідомлюють необхідність інформаційного спілкування, а отже, вони є джерелами та одержувачами інформації.

Нині європейські науковці виокремлюють такі функції міжнародних організацій:

- проведення моніторингу та аналіз виявлених проблем;
- регулювання і стабілізація світової економіки;
- вибір місця для ведення переговорів й співпраці між державами;
- вироблення і структурування тенденцій розвитку;
- розвиток зовнішньоекономічних зв'язків;
- усунення проблем у торгово-економічних відносинах;
- стимулювання розвитку приватного сектора;
- допомога іншим країнам у вирішенні конфліктних ситуацій;
- проведення прозорої економіки (Helbreit, 2004, p.112).

Варто також зазначити, що поняття «недержавних учасників» міжнародних відносин, їх місце і роль у міждержавних відносинах є досить полемічними питаннями. У сучасний період визначальне значення набули форми багатосторонніх відносин між державами.

Реалії міжнародного розвитку привели до виникнення різних недержавних учасників світового політичного процесу, що мають як свої періодичні, так і постійно діючі органи. І. Сурама відзначає: «У зв'язку з цим виникли і нові форми представництв держав – представництва при всесвітніх організаціях, що діють на постійній основі, і представництво на засіданнях відповідних органів цих організацій» (Surma, 2016, p.305).

Американський науковець Г. Сімонс виокремлює три основні риси, що визначають міжнародні організації:

- бажання до співпраці, зафіксоване в установчих документах;
- наявність постійного апарату, що забезпечує розвиток організації;
- автономність компетенції та рішень (Simons, 2016, p.13).

Зовнішньополітичні протиріччя безперервно супроводжують людство. Інформацію про подібні конфлікти знаходимо в історичних хроніках. Подібна подача матеріалу не дозволяла людям забувати про минулі катаклізми, проте швидкість поширення інформації була низька, і лише з появою преси ситуація змінилася.

Багато політологів відзначають зростаючу нездатність національних держав адекватно реагувати на нові виклики сучасності. Під сумнів ставиться сама система міжнародних відносин як міждержавних, оскільки процеси глобалізації підривають суверенітет національних держав.

Оскільки сучасні конфлікти створюють серйозну загрозу регіональній ітаміжнародній безпеці, їх врегулювання також знаходиться в центрі уваги багатьох організацій, таких як ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС. До вирішення цих питань підключаються й неурядові організації («Червоний хрест»).

Крім того, у врегулюванні конфліктів часто беруть участь неурядові актори (наприклад, колишні політичні діячі, відомі письменники, вчені) (Likarchuk, 2016, р. 96). Така практика отримала назву неофіційною дипломатії.

Поява постійних міжнародних організацій, які взяли на себе місію обслуговування інтересів багатосторонньої взаємодії країн та народів, було обумовлено процесом інтернаціоналізації. Тому в цьому аспекті слід відзначити, що у 2002 р. за дорученням Генеральної Асамблеї ООН Комісія міжнародного права розпочала розробку теми «Відповідальність міжнародних організацій» (Vazhna, 2012, р. 485), яка є важливою для розв'язання зовнішньополітичних конфліктів й особливо ролі міжнародних організацій.

При визначенні концепції відповідальності Комісія міжнародного права в Проекті статей визначила, що, будучи суб'єктами міжнародного права, міжнародні організації не можуть не бути і суб'єктами права відповідальності (Surma, 2016, р. 305).

Відповідальність міжнародних організацій ґрунтується на їх правосуб'єктності та безпосередньо впливає з неї, яка була неодноразово підтверджена численними судовими рішеннями, науковими доктринами і нормами загального міжнародного права:

- International Court of Justice reports, 1949;
- International Court of Justice reports, 1980;
- International Court of Justice reports, 1988;
- International Tin Council Case, 1989 (Helbreit, 2004, р. 223).

В даному випадку, розглядається термін «міжнародні конфлікти», що вживається у вузькому й широкому сенсі.

У першому випадку під цим розуміються лише ті ситуації, які характеризуються конкретними учасниками, досить чіткими взаємними.

У другому – будь-які конфліктні міждержавні відносини. Статут ООН виділяє особливу категорію – «ситуації, які можуть призвести до порушення миру» (Helbreit, 2004, р. 225).

Міжнародним організаціям належить важлива роль у вирішенні конфліктів. Дедалі більше місця в їх діяльності займає запобігання виникненню конфліктних ситуацій (Likarchuk, 2019, р. 43). Механізм вирішення конфліктів організаціями носить, як правило, політичний характер, але при цьому він, зрозуміло, спирається на міжнародне право.

Відповідно до Статуту ООН, вирішення конфліктів слід проводити «у згоді з принципами справедливості і міжнародного права» (ст. 1) (Helbreit, 2004, р. 311). Політична процедура носить значною мірою погоджувальний характер. Вона в основному спрямована на досягнення рішення, прийнятого для всіх сторін. Крім того, більшість організацій мають органи, спеціально призначені для вирішення конфліктів.

Із підвищенням ролі міжнародних організацій, з розширенням кола питань, що відносяться до їх компетенції, виникають нові правові проблеми, серед яких центральним є питання про право міжнародних організацій. Незважаючи на наявність величезної кількості досліджень у світовій юридичній літературі з цієї теми деякі аспекти права міжнародних організацій поки залишаються маловивченими.

Міжнародне право, як і будь-який процес, постійно розвивається, вдосконалюється. Розширюється коло відносин, які ним регулюються, і отже, відбувається еволюція його джерел. Уже з упевненістю можна стверджувати, що важливе місце серед джерел міжнародного права зайняли рішення органів міжнародних організацій з питань їх внутрішнього функціонування, вирішення конфліктів.

Висновки

Основним завданням дипломатії в ХХІ ст. є зміцнення співпраці та розвиток міждержавних діалогів, а також спільний пошук вирішення проблем, які виникають та пов'язані з врегулюванням конфліктів та суперечок, боротьбою з міжнародним тероризмом, зміцненням регіональної і глобальної безпеки.

Сучасна дипломатія багато в чому буде залежати від того, яким шляхом буде здійснюватися становлення нового світового порядку. Висуваються різні варіанти політичної структури світу: від однополярного / багатополлярного світу до світового уряду. На міжнародній арені буде зростати роль недержавних акторів, разом з тим продовжиться процес розмивання національного суверенітету. У зв'язку з цим на дипломатію чекають серйозні випробування на міцність, їй доведеться пристосовуватися до сучасних умов, а також виконувати сполучну функцію між державними і недержавними учасниками міжнародних відносин.

Розвиток міжнародних організацій як один з основних чинників міжнародних відносин, розширення сфери їх діяльності нерозривно пов'язані з удосконаленням їх внутрішньорганізаційного механізму. Будучи органами співробітництва держав в різних сферах міжнародних відносин, міжнародні організації в той же час стають відносно самостійними утвореннями з власною волею і «законодавчо-виконавчим» механізмом

Роль міжнародних організацій у міжнародних відносинах зазнала якісних змін. Із допоміжних інструментів для вирішення окремих проблем взаємодії суверенних держав вони в перетворилися на сегмент міжнародного життя.

References:

1. Boyd-Barrett, O. (2017). Ukraine, Mainstream Media and Conflict Propaganda. *Journalism Studies*, no. 8 (18), pp. 1016–1034.

2. Helbreit, D. K. (2004). *Novoe industrialnoe obshchestvo* [The New Industrial State]. AST.

3. Likarchuk, D. S. (2016). Osnovni sposoby vyrishennia parlamentskykh konfliktiv u suchasni Ukraini [The main ways of resolving parliamentary conflicts in modern Ukraine]. *Suspilno-politychni protsesy* [Social and Political Aspects], no. 3, pp. 95–150.

4. Likarchuk, D. S. (2019). Yevropeyskyi Soiuz ta Ukraina: perspektyvy ta problemy adaptatsii [The European Union and Ukraine: perspectives and problems of adaptation]. *Mizhnarodni vidnosyny: teoretyko-praktychni aspekty* [International Relations: Theory and Practical Aspects], issue 3, pp. 41–49. DOI: 10.31866/2616-745x.3.2019.159101.

5. Likarchuk, N. V. (2014). Sutniststrategii planuvannia yak funktsii upravlinnia. [The essence of planning strategy as a function of management]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya: Derzhavne upravlinnia* [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Series in Public Administration], no. 1, pp. 37–40.

6. Simons, G. (2016). News and Syria: Creating key media moments in the conflict. *Cogent social sciences*, no. 2, pp. 10–16.

7. Surma, I. (2016). Pushing the Boundaries of Digital Diplomacy: The International Experience and the Russian Practice. *Proceedings of The 11th International Conference on Cyber Warfare and Security, [ICCWS]*, pp. 304-311.

8. Vazhna, K. A. (2012). Kontseptsiiia kryminalnoi vidpovidalnosti derzhavy u doktryni mizhnarodnoho prava [The Concept of Criminal Responsibility of the State in the Doctrine of International Law]. *Derzhava i pravo* [State and Law], issue 56, pp. 483–489.